

פניני הדרך היומי

לקט פנינים יקרים ונחמדים על סדר הדרך היומי

עירובין כא-כו | פרשת כי תבא | גליון מס' 35

דף כא:

תנו רבנן מעשה בר"ע שהיה חנוש בבית האסורין וכו' א"ל תן לי מים ואטול ידי, לשתות אין מגיעין ליטול ידך מגיעין, א"ל מה אעשה שחייבין עליהן מיתה- כתב בספר אור זרוע (הלכות נטילת ידים סימן נו): למדתי משם דעפר וצרור וקיסם לא מהני לאכילה שאם לא כן אמאי לא טעם כל אותו היום כלום ואין לומר שהי מחמיר על עצמו דהא ואל אעבור על דברי חבירי קאמר.

עוד נציין לדברי התורת חיים שכתב: משמע דמותר לו לאדם להחמיר על עצמו למסור נפשו למות כדי שלא יעבור אפילו איסור דרבנן, וכן משמע בפרק מרובה בעובדא דחסיד שהיה גונח מלבו ואמרו הרופאים שאין לו תקנה עד שינק חלב רותח לימים נכנסו חבריו לבקרו כיון שראו אותה העז קשורה חזרו לאחוריהם וכו', וקשה דבפרק בן סורר ומורה איתא כל עבירות שבתורה אם אומרים לאדם עבור ולא תהרוג יעבור ואל יהרג חוץ מע"א וכו', וכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות יסודי התורה כל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרוג ונהרג ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו, אלמא דאסור להחמיר אפילו באיסור דאורייתא, מיהו הרא"ש ז"ל והטור סימן קנ"ו כתבו שאם ירצה להחמיר על עצמו וליהרג רשאי וכ"כ בשו"ע שם, אבל בפרק בן סורר ומורה כתבתי ראייה לדברי הרמב"ם ז"ל, ושמא יש לחלק דכל היכא דברי לו שיהרג אינו רשאי למסור עצמו ושאי הכא דספקא הוה שהרי לסוף הביא לו מים ועובדא דחסיד נמי שמא בלא חלב עז נמי לא היה מת. וכ"כ המהרצ"ח שם.

דף כב.

רבה אמר: במי שמשחיר פניו עליהן כעורב. רבא אמר: במי שמשים עצמו אכזרי על בניו ועל בני ביתו

דף כא.

אמר רב חסדא דרש מרי בר מר מאי דכתיב לכל תכלה ראיתי קץ וכו' דבר זה אמרו דוד ולא פירשו וכו'- כתב החיד"א בספרו מראית העין: אפשר כמ"ש הרב בנין יהושע בהקדמתו משם מהר"ר הירץ ז"ל דהאחרונים יכולים לחדש מה שלא יכלו לחדש הראשונים כי עדיין לא הגיע זמן שיתגלה החידוש ההוא עכ"ד. וזה רמז שהראשונים לא פירשוהו עד שבא זכריה ופירשו ולהורו נתן שהאחרונים יטרחו להבין דבר מתוך דבר דשמא עתה הגיע זמן לחדש חידוש חדש ואם יזכה יהיה על ידו.

בחול"ל נמי לא דשכיחי גנבי- המהרש"ם (שו"ת ח"ג סי' רצ"א) הביא בזה מחלוקת הראשנים ומחלוקת הפוסקים לענין גניבה אי הוה דבר שכיח על דעת האדם שיקרה גניבה, דהר"ן בנדרים (דף ל"ד ע"ב) משמע מדבריו דלא מסיק אדם אדעתיה שיגנבו ממנו, וע"כ מפרש התם בגמ': דכשאדם אומר לחבירו ככרי עליך, אין הכוונה לאסור עליו את הככר אם יגנבו מן הנודר את הככר. והרא"ש (שם) משמע מדבריו דס"ל כשיטת הרבינו יונה דאדם מסיק אדעתיה שיגנבו ממנו, וע"כ מפרש התם בגמ': דכשאדם אומר לחבירו ככרי עליך, כוונתו לאסור עליו את הככר אפי' אם יגנבוהו מן הנודר.

וכן מביא דעת הש"ך דנסתפק אי גניבה ואבידה שכיח, ודעת הסמ"ע (סי' רצ"ד סק"ג) דגניבה לא שכיח, ודעת הרדב"ז (ח"א סי' קמ"ח) דגניבה הוה שכיח, וכתב ע"ז בזה"ל: "ונ"ל דאלו ואלו דא"ח וכו', ואני מצאתי בש"ס דעירובין (כ"א עא) אין בורגנין בחול"ל דבא"י לא שכיחי גנבי ובחול"ל שכיחי גנבי, וא"כ ה"ה בניד"ד יש לחלק בדין זה בין א"י לחול"ל, דהא טעמו של הר"ן בגניבה לא מסיק אדעתיה והיינו משום דלא שכיח, וא"כ בחול"ל דשכיח שפיר מסיק אדעתיה" עכ"ל.

דף כג:

נזרע רובו הרי הוא כגינה ואסור, נטע רובו הרי הוא כחצר ומותר - בס' חשוקי חמד דן בעשיר שיש לו וילה, ולצדו גינה ענקית יותר מבית סאתיים, ובו נזרעו פרחים ומיני בשמים, ויש בו גם ספסלים ושבילים, וכשרוצה לנוח קצת מעמל יומו, יוצא לגינה מתיישב על אחד הספסלים ולומד בחשק, ובינתיים ממלא ריאותיו מריח הפרחים והבשמים, כמו כן בשבת קודש יוצא לגינה ומתענג באוירן, האם מותר לו לטלטל בגינה זו?

תשובה. נאמר בעירובין דף כג ע"ב, קרפף שהוא יותר מבית סאתים שהוקף לדירה, נזרע רובו הרי הוא כגינה ואסור, נטע רובו הרי הוא כחצר ומותר. ופירש"י שאם נזרע רובו בזרעונים, ביטל דירתו, דבזרעונים לא דיירי אינשי, והוה ליה גינה, ואסור לטלטל אף בשאינו נזרע, דבטיל ליה לגבי רובא, אבל בנוטע אילנות, לא ביטל דירתו, דאורחא להסתופף בצל אילנות תמיד. ואולי גם בענינו כיון שדרך העשירים לזרוע מיני פרחים ובשמים להריח ולטייל שם, אולי אינו מבטל דירתו.

אמנם בשו"ת דברי חיים (או"ח ח"ב סימן כח) נשאל בכעין שאלה זו, שאולי מה שהזרעים מבטלים הדירה, הוא משום שאין זורעים במקום דירה, אבל בדבר שאדרבה דרך השרים לזרוע בחצר פרחים, בכזה שפיר לא מיבטיל הדירה, באותם הזרעים שהם להתענג בחצרות. והשיב הדברי חיים, נראה דאי אפשר לומר שמיני זרעים יפים למראה וריח לא יבטלו הדירה. דאם כן מאן מפיס בזרעים, דיש ג"כ הרבה מיני זרעים שזרעים רק לנוי וכי נימא שאותם מינים לא מבטלים הדירה? זה ליתא, דא"כ למה אמרין בגמרא סתמא, נזרע רובא אסור, הו"ל לחלק דאותם שדרך בני אדם להתענג בהם אין מבטלים. אלא ודאי מילתא פסיקתא נקטו חז"ל שזרעים שאין דרך בני אדם לזרוען רק קצת מינים לוקחים השרים זה לא מיקרי דירה, ויעו"ש שהוכיח כן גם מהריטב"א.

עוד בעניין זרעים המבטלים את הדירה יש לציין מה שדן בביאור הלכה (סי' שנ"ח סעיף ט) וז"ל: "לא נתבאר בפוסקים אם הזרעים מבטלין לגמרי המחיצות של דירה, וא"כ אפי' בסוף הקיץ שכבר הוציאו הזרעים מ"מ אסור לטלטל שהרי הזרעים בטלו את הקרפף שהיה לשם דירה וכו', או אפשר דהזרעים אינם מבטלים את ההיקף של הדירה אלא דההיקף של דירה אינו מועיל כל זמן שיש בו זרעים משום דאין אדם זר בזרעים, ותיכף שנסתלקו הזרעים חזר הקרפף להתיירו שהוה מוקף בתחילה

כעורב. כי הא דרב אדא בר מתנא הוה קאזיל לבי רב, אמרה ליה דביתהו: ינוקי דידך מאי אעביד להו? אמר לה: מי שלימו קורמי באגמא - כתב בס' אורחות צדיקים (שער האכזריות): ועוד אמרו רבותינו (עירובין כב א): במי אתה מוצא דברי תורה? במי שמשים עצמו אכזרי וכו' כי זה דבר ברור: המרחם על בניו יותר מדאי, מתוך כך חושב להרויח ממון, ולא יחוש היאך יבוא לו הממון, באיסור או בהיתר, כי האהבה מקלקלת השורה. וגם מתוך הטרדה שהוא טורח יומם ולילה להמציא מזונותיהם וצרכם בריות, מתוך כך הוא בטל מדברי תורה, כי יעשה עסקיו עיקר, ומתוך כך כל מעשיו מבולבלים.

עוד נציין שבקובץ בית הלל (קובץ ט"ז ע' פז) הקשה חכ"א איך מסתדר מאמר חז"ל שהעורב אכזרי לבניו, עם מאמר חז"ל (פסחים ק"ג ב) שהעורבים אוהבים זה את זה, עכ"ד.

ובקובץ הנ"ל (קובץ י"ז ע' פט) תי' הרה"ג ר' גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א דנראה לתרץ שבאמת העורבין אוהבים זה לזה, אולם לבניו, העורב אכזרי בתחילה משום סיבה מיוחדת, וכמו שאיתא במדרש תנחומא (עקב סימן ב) וז"ל, ומנין שעורב אכזרי על בניו שנאמר מי יכין לעורב צידו כי ילדיו אל א - ל ישוועו יתעו לבלי אוכל (איוב לח - מא), וכן הוא אומר לבני עורב אשר יקראו (תהלים קמז - ט), ואמרו חכמינו ז"ל העורב מוליד לבנים [כלומר בעת לדתם הם לבנים], ואומר הזכר לנקיבה שעוף אחר בא עליה, ומואסין אותן ומניחין אותן, מה עושה הקדוש ברוך הוא מזמין להן יתושין מצואתן ופורחין ואוכלין אותן, [הילקוט מוסיף, ומשחירין], שנאמר מי יכין לעורב צידו, ע"כ המדרש תנחומא. וע"ע בפרקי אליעזר (סוף פרק כא) באופן אחר קצת וז"ל, ושילם הקדוש ברוך הוא שכר טוב לעורבים בעוה"ז, ומה שכר נתן להם כשהם מולידים את בנייהם רואים אותן לבנים ובורחים מפניהם וסבורים שהם בני נחש, והקב"ה נתן להם מזונם בלא מחסור וכו', עכ"ל.

אולם אח"כ כשהבנים גודלים אין העורב אכזרי לבניו, אלא אוהבם, וכדאיתא במס' כתובות (דף מט ע"ב) ועורבא בעי בניה, והכתיב לבני עורב אשר יקראו, לא קשיא הא בחיורי הא באוכמי. ע"כ. ופרש"י (בד"ה אוכמי) כשגדל משחיר והאם והאב אוהבין אותן, אבל מתחילתן לבנים ושונאין אותן. עכ"ל. ולפ"ז א"ש דלעולם העורבין אוהבים זה לזה ואפילו לבניהם, אולם רק כשהבנים קטנים העורב אכזרי לבניו וכנ"ל.

לדירה. (וממה דקיי"ל בנבלעו התחתונות והעליונות קיימות דמהני אף דבעת שנעשו לא הועילו כלל מ"מ לבסוף כשנסתלקו התחתונות מועילות העליונות, וא"כ ה"ה הכא. אף דבעת שקיימים הזרעים לא הועילו המחיצות כשנסתלקו מהני. אבל באמת אין ראייה, דהתם לא בטלו מעולם התחתונות להעליונות, אלא דבעת שהיו התחתונות היו העליונות ללא הועיל, ועל כן כשנסתלקו התחתונות נשארו העליונות שהוקפו לדירה על מדרגתן, משא"כ כאן אפשר שהזרעים מבטלי להדירה וכדלקמן). ומלשון הרשב"א בעבוה"ק שכתב שהזרעים מבטלין את המחיצות משמע דלעולם אסור, דדמי כמאן שלא הוקף לשם דירה, וכן כתב כלשון הזה בעל המאור לענין מים הרי הן כזרעים אם אין ראוי להשתמש עיין שם (א"ה: דז"ל בעה"מ "אבל לא חזי לתשמישתן הוי הם כזרעים ומבטלי מחיצתא" עכ"ל), וכן משמע מלשון פי' רבינו חננאל שכתב: "בא זריעתו ודחה את ההקפה שהקיפו לשם דירה", ומכל אלה משמע דבזריעתו מבטל ההקפה לדירה לגמרי וכו'" עכ"ל.

כשנתקלקל הדיו הישנה ויהי הכשר כל האות ע"י הדיו החדשה, מיפסל בתפילין משום שלא כסדרן עכ"ל.

ובשו"ת אהל יהושע להגרי"פ באמבך ז"ל (או"ח סי' כ"ז ס"ק ג') עמד בראיית החת"ס הנ"ל מהגמ' כאן, דלכאורה יש לדחות ולחלק בין הדברים, דודאי שם בסנדל בעת שתיקן אוזן הראשון הרי אז לא היו דנין שהאוזן הזה חשוב מגוף הסנדל ועושה לסנדל סנדל, שהרי גם בלעדו ה' חשוב סנדל ע"י אוזן השני וכו', ואף שיש נפק"מ על גוף האוזן שמקבל טומאה ומטמא וכמ"ש שם התוס' (סד"ה אבל), מ"מ הרי האוזן הזה בלא זה טמא ומטמא אף אם אינו חשוב כגוף הכלי משום יד שמכניס טומאה ומוציא טומאה, וה"ה האוזן הזה יד לטומאה הוי, וא"כ אין אנו צריכים לדון לעשותו כגוף הכלי, ורק אחר שנפסקה השני' אנו באין לעשותו כגוף הכלי שפיר אמרינן פנים חדשות באו לכאן.

משא"כ בתפילין, הרי ע"כ בשעת העברת קולמוס אנו צריכין לדון ולומר תיכף, דהכתיבה הראשונה הישנה מבטל לכתיבה זו החדשה וכאילו כתב אחד הוא, דאל"כ ה' פסול משום שמכסה כתב הראשון, וע"כ צ"ל דנעשה הכל ככתיבה אחת, א"כ הרי בעת שהי' בכשרות החזקנו את כתב הראשון הישן עם הכתב החדש לכתיבה אחת, וא"כ גם אחר שנתבטל כתב הישן, הרי כבר נתערב כתב החדש עם הישן והוכשר ושפיר חשוב כסדרן, עכ"ל.

דף כד:

אמר אמימר והוא דחזיין לתשמישתא - ופירש"י: לשתייה, דאין לך דירה מעולה מזו. וכתב המשנה ברורה (בשער הציון סי' שנ"ח ס"ק פ"א) דהרשב"א בעבודת הקודש חולק וכתב "מים הראוין לשתייה ולכביסה", דהפ"י הוא שא"צ דוקא שיהי' המים ראויין לשתייה, אלא כל שהוא ראוי אפי' לכביסה, דזה ההגדרה בגמ': דחזיין לתשמישתא, ולא קאמר דחזיין לשתייה. וכסברת הרשב"א כתב ג"כ הרמב"ם (פי' ט"ז ה"ו), וכ"כ ג"כ הריטב"א דבעינן שיהיה "מים זכים, ולא מים עכורים משום דלא חזי לתשמישתן של חצר", והיינו דלא ראויין אף לכביסה, וסיים בשעה"צ בזה"ל: "ונראה דיש להקל כהרשב"א וסייעתו דהא הוא רק ספקא דרבנן" עכ"ל.

דף כה:

העושה מחיצה ע"ג מחיצה אמר רב חסדא בשבת הועיל בנכסי הגר לא קנה - כתב בחדושי ר' מאיר

לדירה. (וממה דקיי"ל בנבלעו התחתונות והעליונות קיימות דמהני אף דבעת שנעשו לא הועילו כלל מ"מ לבסוף כשנסתלקו התחתונות מועילות העליונות, וא"כ ה"ה הכא. אף דבעת שקיימים הזרעים לא הועילו המחיצות כשנסתלקו מהני. אבל באמת אין ראייה, דהתם לא בטלו מעולם התחתונות להעליונות, אלא דבעת שהיו התחתונות היו העליונות ללא הועיל, ועל כן כשנסתלקו התחתונות נשארו העליונות שהוקפו לדירה על מדרגתן, משא"כ כאן אפשר שהזרעים מבטלי להדירה וכדלקמן). ומלשון הרשב"א בעבוה"ק שכתב שהזרעים מבטלין את המחיצות משמע דלעולם אסור, דדמי כמאן שלא הוקף לשם דירה, וכן כתב כלשון הזה בעל המאור לענין מים הרי הן כזרעים אם אין ראוי להשתמש עיין שם (א"ה: דז"ל בעה"מ "אבל לא חזי לתשמישתן הוי הם כזרעים ומבטלי מחיצתא" עכ"ל), וכן משמע מלשון פי' רבינו חננאל שכתב: "בא זריעתו ודחה את ההקפה שהקיפו לשם דירה", ומכל אלה משמע דבזריעתו מבטל ההקפה לדירה לגמרי וכו'" עכ"ל.

דף כד.

סנדל שנפסקה אחת מאזניו ותיקנה טמא מדרס. נפסקה שני' ותיקנה טהור וכו' - בתשו' חתם סופר (ח"מ סי' קפ"ט) נשאל מהג"ר קאפל חריף אב"ד ווערבא אודות תפילין שבאות ו' נתקלקל הדיו ונפרד מעובי האות, ומ"מ נשאר כדי הכשר וי", אם מותר להוסיף דיו חדש לעבות האות כמו שהי', או שיש לחוש שמא אחר זמן יתקלקל גם השריטה דקה הנשארת עתה מהכתב הישן, ויבואו להכשיר ע"י כתב החדש שמוסיפים עתה ואז יהי' שלא כסדרן.

והשיב ע"ז החתם סופר וז"ל: הנה הא דפשיטא לן (לי') אחר שכבר נצטרף הדיו עם האות בהכשר ושוב כשנתקלקל הישנה חוזר לפסולא, לא הביא לזה שום ראיה, וצריכא רבא, אמנם דין כזה מבואר במס' שבת קי"ב ע"ב בעירובין כ"ד ע"א גבי סנדל שנפסקה א' מאזניו, ומבואר שם בתוס' בתחלה כשקבע האוזן ותיקן הסנדל נצטרף ונעשה כלי א' וטמא מדרס, ומ"מ כששוב נפסק השני ותיקנו אמרינן פנים חדשות בא לכאן ונטהר למפרע, וילפינן שם בעירובין מטומאה וטהרה לענין איסורא גבי הוקף לדירה יע"ש וברמב"ם ספ"ז מה' כלים, א"כ ה"נ דכוותי' דאע"ג דכל זמן שצורת האות קיים וכשר, כל מה שמוסיף דיו לעבות האות הרי הוא מצורף ומתקדש בקדושתו ממש, מ"מ אח"כ

שמוחה דיתכן קצת דרב חסדא לטעמיה בגיטין (כ) א) דאמר שם רב חסדא גט שכתבו שלא לשמה והעביר עליו קולמוס לשמה באנו למחלוקת ר"י ורבנן דתניא הרי שהיה צריך לכתוב את השם כו' מעביר עליו קולמוס ומקדשו כו', ופירשו בתוספות (שם י"ט א) דכיון דהכתב השני חדשה כוונה לשמה או קדוש השם תו הוי כתב מעליא, אבל כשאין מחדש כתב השני כלום לא הוי כתב לכו"ע יעו"ש, כן הכא כיון דלענין היתר טלטול בעי שיהא מוקף לדירה ואיהו חדש במחיצה השניה דכוון לעשותה לשם דירה הוי חידוש וחשיבה מחיצה לענין שבת. אבל לגבי נכסי הגר כיון דבלא זה מינטר לא הוי חזקה שלא חידש לענין השדה לתועלותיה כלום.

ולרב ששת נראה לחלק, דתמן לא מנכר הכתב התחתון רק הכתב העליון וכיון דנתחדש כוונה או לשמה מועיל לאחשובי אותו כתב, אבל כאן דמחיצות התחתונות קבועות וקיימות ונשארות ניכרות לא הועיל במה דהקיף לשם דירה, ומשו"ה בעשה מחיצה על שפת התל מועיל כיון דמעיקרא לא הוי מחיצה רק מתורת גוד אסיק דאינו ניכרת לכן הוי ככתב ע"ג כתב היכי דכתב שני לשמה, ודוק.

דף כו.

מלמד שחלה חזקיה והלך והושיב ישיבה על פתחו, מכאן לת"ח שחלה שמושיבין ישיבה על פתחו. ולא מילתא הוא דילמא אתי לאיגרויי ביה שטן- ופירש"י: "להושיב ישיבה של תלמידים לעסוק בתורה על פתחו שלא יהא רשות למלאך המות ליכנס שם: שטן, מלאך המות דכי חזי (עפ"י גי המסה"ש) דמיגרי בהדיה מגרי בהו".

וכתב המהרש"א וז"ל: "נראה דקאי את"ח שחלה שאין להושיב ללמד ישיבה שם מה"ט דגירווי, אבל בחזקיהו לא שייך לאיגרויי, כיון שכבר נגזר עליו שימות כמו שניבא עליו ישעיהו ואי לאו תפלתו שאח"כ היה מת כנבואת ישעיהו" עכ"ל.

ודבר מענין איתא בס' חשוקי חמד כאן שכתב: שאלה. האב כתב בצוואתו שבחלק מכספיו יקימו ישיבה שילמדו תורה לעילוי נשמתו, מה המספר המינימלי של התלמידים?

גליון זה יוצא לאור ע"י 'שיעור הדף היומי' בביהמ"ד אהל תורה רח' הרב יוסף קארו 4 ביתר.

מידי ערב נמסר שיעור בצורה רהוטה ובהירה בשעה 7.00 בערב - שמעו ותחי נפשכם.

כמו"כ מתקיים שיעור 'למשכמי קום' לאחר הנה"ח בביהכ"ס 'תורת משה מציון רח' החוזה פינת דרכי איש, ו'למאחרי שבת' בביהמ"ד אהל יששכר רח' המגיד ממעזריטש 144 בשעה 10.35 בערב.

ניתן לשמוע את השיעור בקו השיעורים במס' 02-5941069 חדר 791 ולהקיש 1213

ניתן לקבל גליון זה ע"י בקשה למייל: K0504166339@gmail.com

בכתובת זו ניתן לקבל גם את הגליון היוצא ע"י 'בית מדרש גבוה לכהנים' ללימוד הלכות עבודת ביהמ"ק.

לתרומות עבור 'בית מדרש גבוה לכהנים' פנו לטל 0504166339 או דרך מכשירי נדרים.